

Essee

Vanupuikkoja, rakkautta ja asiantuntijan neuvoja: Hyvän vanhemmuuden rakentuminen venäläisissä lastenkasvatusoppaissa

Larisa Špakovskaja, Žanna Tšernova, Laura Kempainen & Suvi Salmenniemi

Lastenkasvatusoppaat tarjoavat ikkunan vanhemmuuden ja kasvatuksen käytäntöjen ja arvojen muutoksiin. Tässä esseessä kurkistamme Venäjälle: millaisia käsityksiä vanhemmuudesta tuotetaan Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän suosituimmissa venäläisissä lastenkasvatusoppaissa. Esseemme perustuu 15 vanhemmille suunnatun oppaan analyysiin.

Lapsuus ideologisena ilmiönä

Neuvostoliitossa lapsuus oli tärkeä ideologinen käsite, ja siihen heijastui monia sosialistiseen järjestelmään liitettyjä odotuksia ja toiveita. Lapsuudella oli keskeinen paikka poliittisessa propagandassa, ja neuvostolapset esitettiin siinä maailman onnellisimpina ja parhaiten kohdeltuina (Kelly 2009). Neuvosto-

liittolaiseen kasvatukseen liittyi olennaisesti ajatus moraalisesta kasvatuksesta (*vospitanije*), jonka tavoitteena oli uusien kommunismin rakentamiseen sitoutuneiden sukupolvien tuottaminen.

Osana maan sosialistisen modernisaation projektia valtio omaksui itselleen keskeisen roolin lastenkasvatuksessa. Valtiollisen päivähoitojärjestelmän, lasten ja nuorten järjestöjen (lokakuulaiset ja pioneirit) sekä pedagogiikan ja lääketieteen asiantuntijoiden tehtävänä oli vastata poliittisesta sosialisaatiosta ja tarkkailla ja opastaa vanhempia kasvatus-tehtävässä (Iarskaia-Smirnova & Romanov 2012). Sosialismin ikonisia lapsuuden representaatioita olivat esimerkiksi tervehenkiset pioneirit punainen huivi kaulassaan tai kirkassilmäiset lapset myhäilevän Stalinin syleilyssä. Neuvostoliiton hajottua ne vaihtuivat ristiriitaisiin kuviin yhtäältä katulapsista ja köyhyydestä ja toisaalta uusrikkaiden perheiden huikentelevaisesta elämäntyylistä.

Viime vuosina perheestä ja lapsuudesta on jälleen tullut keskeinen ideologisen kamppailun kohde Venäjällä. Valtio on käynnistänyt monia perhepoliittisia toimia, joiden päämääränä on nostaa syntyvyyttä ja tuottaa ”hyvinvoivia perheitä” (*blagopolutšie semi*). Yhdessä ortodoksisen kirkon kanssa valtio on pyrkinyt edistämään ”perinteisiä perhearvoja” ja ”hengellisiä ja siveellisiä arvoja”

(Isola 2013). Julkisessa keskustelussa ihanteena toistuu valkoihoinen keski-luokkainen heteroydinperhe, jossa on vähintään kaksi lasta (Iarskaia-Smirnova & Romanov, 2012).

Vanhemmuus ja kodin piiri ovat nousseet tärkeään asemaan myös uuden keskiluokan rakentumisessa. Keski-luokalle on tarjolla suuri kirjo erilaisia kaupallisia kasvatus- ja perhepalveluita, kulttuuritapahtumia ja mediatuotteita (Maiofis & Kukulin 2010, 6–7). Keski-luokkainen vanhemmuus näyttäytyy vastuullisena tehtävänä, jonka toteuttaminen vaatii vanhemmilta muun muassa psykologian, pedagogian ja lääketieteen asiantuntijatiedon hallintaa (Špakovskaja 2012).

Osa edellä kuvattua ilmiökenttää ovat myös lastenkasvatusoppaat, joiden suosio ja kulttuurinen näkyvyys ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina. Kasvatuksellista tietoa tarjotaan vanhemmille myös erilaisten kurssien ja koulutusten muodossa. Kasvatusta koskeva asiantuntijatieto oli keskeisellä sijalla myös Neuvostoliitossa, mutta vasta 1990-luvulla alkanut kustannustoiminnan vapautuminen ja kaupallistuminen teki mahdolliseksi kasvatusoppaiden tarjonnan räjähdysmäisen kasvun. Neuvosto-aijana psykologinen diskurssi ei popularisoitunut samalla tapaa kuin länsimaissa, sillä ihmiselämän ja sosiaalisten

suhteiden ymmärrystä hallitsivat poliittisen sosialisoinnin ja moraalisen kasvatuksen näkökulmat (Matza 2009). Nykyään mitä moninaisimmat diskurssit – lääketieteen, kasvatustieteen, psykologian, uskonnon ja henkisyiden – kamppailevat uusilla vanhemmuuden markkinoilla.

Tarkastelemme populaareja lastenkasvatustilanteita kulttuurisina teknologioina, jotka muotoilevat käsityksiä siitä, millaista on hyvä vanhemmuus. Olemme kiinnostuneita siitä, millaista asiantuntijatietaa oppaissa tarjotaan, millaisiksi vanhempien ja asiantuntijoiden väliset suhteet kuvataan ja millaisia tehtäviä ja toimijuutta asiantuntijoille ja vanhemmille kirjoitetaan.

Kasvatustilanteiden kirjat

Venäläiset ilmoittavat, että kasvatustilanteiden kirjat ovat heidän tärkeimpiä tietolähteitä lastenhoidosta ja kasvatuksesta. Vanhemmille suunnatun kyselyn mukaan 27,8 prosenttia naisista ja 22,6 prosenttia miehistä uskoo, että kasvatustilanteiden kirjat ovat tärkein apu vastuulliselle vanhemmuudelle ja lapsen ja vanhemman välisen suhteen rakentamiselle (Fond podderžki detei 2009). Neuvostoliittolaisia kasvatustilanteiden kirjatoimintajia leimasi asiantuntijoiden kyseenalaistamaton auktoriteetti ja vanhempien asema tiedon kohteina. Nyttämmin vanhempien ja asian-

tuntijoiden välinen suhde ja asiantuntijadiskurssien kirjat on moninaistunut ja osittain demokratoitunut.

Viimeisten 10–15 vuoden aikana Venäjällä on julkaistu suuri määrä kirjoja, jotka sisältävät neuvoja vanhemmuuteen ja eri-ikäisten lasten hoitoon ja kasvatukseen. Kirjojen teemat vaihtelevat kasvatustilanteesta ja lapsen intellektuaalista kehityksestä lääketieteellisiin oppaisiin, jotka keskittyvät lapsen fyysisen terveydentilan parantamiseen. Käsitteissä ovat muun muassa kattavat lasten hoidon, terveyden, hygienian, ravitsemuksen, ”sukupuolikoulutuksen” sekä käyttäytymisen ongelmat ja niiden korjaaminen (keskittymishäiriöt, hyperaktiivisuus, aggressiivisuus ym.). Lisäksi oppaissa on kirjoitettu lasten ja vanhempien suhteen läheisyydestä ja luottamuksesta sekä monista perheen arkeen liittyvistä näkökulmista, kuten erityislapsen kasvatuksesta, lastenhoitajan palkkauksesta ja lasten kurituksesta. Suurin osa lääketieteellisiä ohjeita antavista kirjoista keskittyy alle kolmivuotiaisiin lapsiin. Alle kouluikäisten lasten kasvatukseen liittyvät kirjat perustuvat enimmäkseen psykologisiin ohjeisiin lapsen käyttäytymisestä ja lapsen kanssa kommunikoinnista.

Esseemme pohjautuu 15 vanhemmille suunnatun opaskirjan analyysiin, ja tekstissämme tarkastelemme vain venäläisiä oppaia ja niiden tarjoamia van-

hemmuuden malleja. Olemme myös rajanneet käsittelemme oppaisiin, jotka on suunnattu alle kolmivuotiaiden lasten vanhemmille, sillä nämä ovat erityisen suosittuja ja koska venäläiset ”lapsuuden asiantuntijat” näkevät usein lapsen ensimmäiset kolme vuotta tärkeimpänä ajanjaksona lapsen kehityksessä. Oppaiden valikoinnissa käytimme kolmea kriteeriä: painosmäärän kokoa, lukijoiden suosituilla nettifoorumeilla (littleone.ru, eva.ru, chado.spb.ru, babyforum.ru) antamia suosituksia ja 25 pietarilaisen kirjakaupan myyjien listaamien suosituimpia kirjoja. Aineiston oppaat on julkaistu vuosien 2000–2014 välisenä aikana.

Osa aineistoon valikoitujen teosten kirjoittajista on ammatiltaan lastenlääkäreitä ja osa lapsi- ja perhepsykologian asiantuntijoita tai opettajia. Kirjat sisältävät tekijöiden tiedot ammatillisesta erikoistumisesta, tieteellisistä tutkinnoista ja johtotehtävistä eri hoitolaitoksissa. Näin he paikantavat itsensä ”lapsuuden asiantuntijoiksi”. Temaattisesti kirjat vaihtelevat lasten fyysisestä terveydestä ja sen hoidosta lapsen psyykkisiin ongelmiin ja lapsuuden kriiseihin, lapsen henkiseen, motoriseen ja fyysiseen kehitykseen sekä vanhemman ja lapsen suhteeseen.

Analysoimme diskurssianalyysin keinoin oppaiden muodostamaa normatiivista käsitteistä vanhemmuudesta sekä

asiantuntijatiedon roolia vanhemmuuden säätelyssä. Olemme identifioineet aineistosta kolme hyvän vanhemmuuden diskurssia. Ensimmäistä kutsumme ”luonnollisen vanhemmuuden diskurssiksi”, ja siinä painotetaan vanhemman, erityisesti äidin, luonnollisia ja intuitiivisia kykyjä hoitaa ja kuunnella lastaan. Tässä diskurssissa asiantuntijat nähdään lähinnä vanhemmuuden tukijoina. Toinen, ”tietoon perustuvan vanhemmuuden diskurssi”, pohjautuu yksityiskohtaiseen ja institutionalisoituun asiantuntijatietoon lapsen kehityksestä, mikä vanhempien tulee oppia pystyäkseen päteväytymään vanhempana. Tässä diskurssissa asiantuntijoiden rooli korostuu ja vanhempien pätevyyttä mitataan heidän omaksumansa asiantuntijatiedon kautta. Kolmas vanhemmuuden diskurssi on ”käytännön järjen” diskurssi, jossa korostuu vanhemman rooli lapsensa tuntijana, mutta myös hänen velvollisuutensa hallita vanhemmuutta koskevaa asiantuntijatietoa, jotta hän pystyy valitsemaan lapsensa yksilölliseen kehitykseen sopivat neuvot ja kasvatustavat.

Terapeuttinen psykologiasta ammentava tieto on vahvimmin läsnä luonnollisen vanhemmuuden diskurssissa, jossa painotetaan henkilökohtaista kokemusta ja subjektiivista hyvinvointia ja työstetään vanhemman ja lapsen emotionaalista ja kommunikatiivista suhdetta.

Tietoon perustuvassa diskurssissa lääketiede toimii ylimpänä auktoriteettina eikä subjektiivinen hyvinvointi näyttäytyä relevanttina. Käytännön järjen diskurssissa painottuu enemmän hoivan rationalisointi ja tehokkuus, jonka kautta vanhemmat voivat vapauttaa aikaa myös muihinkin kuin hoivavelvollisuuksiin. Kaikkien oppaiden kuviteltu lukija on keskiluokkainen vanhempi ja lähes automaattisesti äiti, jonka oletetaan haluaavan kirjojen avulla päteväytyä vastuulliseksi vanhemmaksi.

Luonnollinen vanhemmuus

Luonnollisen vanhemmuuden mallissa vanhemmuuden katsotaan perustuvan ”luonnolliseen” ja ainutkertaiseen lapsen ja vanhemman suhteeseen. Teoksissa pyritään vahvistamaan lapsen ja vanhemman symbioottista suhdetta, hyväksymään oma epätäydellisyys vanhempana ja vastustamaan kasvatuksen normatiivisia käytäntöjä. Normien ja mekaanisesti tuotettujen asiantuntijaneuvojen sijaan korostetaan vanhemmuuden yksilöllisyyttä ja henkilökohtaista kokemusta. Kasvatuksen tulee rakentua suhteessa lapsen erityisiin psyko-fyysisiin ominaisuuksiin, vanhempien keskinäiseen suhteeseen sekä perheen tilanteeseen.

Tämäntyyppinen vanhemmuuden diskurssi resonoi yhdysvaltalaisen las-

tenlääkärien William ja Martha Searsin luonnollisen vanhemmuuden käsitteen kanssa, jonka mukaisesti vanhemmat nähdään lastensa hoidon parhaina asiantuntijoina. Tässä mallissa asiantuntijat, kuten lääkärit, toimivat vanhempien auttajina. Searsit kutsuvat äitiä ”tohtori äidiksi”. Koska äiti on lähimpänä lasta, hän kykenee heidän mukaansa parhaiten ja nopeimmin diagnosoimaan lapsen sairauden oireet. Vanhemmuuden kokemus perustuu ”luonnolliseen” yhteyteen äidin ja lapsen välillä.

Opettajat Elena ja Boris Nikitin kirjoittivat ensimmäisinä Neuvostoliitossa vanhempien ja asiantuntijoiden tiedosta ja yhteistyöstä. Heidän tuotantoaan luonnehtii luonnollisen vanhemmuuden malli. Heidän kirjansa *Me ja lapsemme* julkaistiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1963, mutta sen uusintapainokset ovat edelleen eniten luetuimpien oppaiden joukossa. Kirjoittajat kehottavat vanhempia kuuntelemaan omaa kokemustaan ja lapsensa tarpeita. He esittävät oman kokemuksensa lastenkasvatuksesta yrityksenä muuttaa virallisia neuvostoliittolaisia säädöksiä. Nikitinit toteavat, että vanhempien osaaminen ja kokemus on vahvempi auktoriteetti kuin neuvostoliittolaisten asiantuntijoiden, valtiollisen lääketieteen ja pedagogiikan edustajien. Kirjoittajat kertovat, että heidän teoksensa on henkilökohtainen

ja ainutkertainen tarina, he eivät pidä kirjaansa varsinaisena kasvatusoppaana, jonka avulla vanhemmat pätevoityisivät. Teos alkaa sanoilla: ”Lukija, kirjassa, jota pidät kädessä ei ole vinkkejä, saarnoja ja kehotuksia tehdä kuten me teemme. Tämä on yksinkertainen tarina meistä ja pojastamme, kolmesta mummosta ja meidän välisistämme loputtomista riidoista.” (Nikitin 2015, 12).

Nikitinit olivat Neuvostoliitossa ensimmäisten joukossa kehittämässä lapsen varhaisen kehityksen ideologiaa. Heidän ideansa seurasivat marxilaisia ajatuksia siitä, että oikeudenmukainen yhteiskunta mahdollistaa kaikkien kykyjen kukoistamisen. Myöhäisneuvostoliittolainen lapsipolitiikka ja -pedagogiikka tähtäsi nerojen tuottamiseen, mikä perustui lapsen potentiaalin löytämiseen jo nuorella iällä. Nikitinit kuitenkin näkivät läheisen ja intiimin vuorovaikutuksen lapsen ja vanhempien välillä sekä lapsen täysivaltaisen osallistumisen perheen elämään tärkeämpänä kuin ammattilaisten neuvot potentiaalista. Heidän mukaansa lapsen varhainen kehitys tapahtuu kotona, jossa tulee ottaa huomioon yksittäisen lapsen erityistarpeet ja -piirteet.

Myös uudemmat kasvatusoppaat kehottavat vanhempia hylkäämään kasvatuksen ja hoidon ”valmiit reseptit” ja seuraamaan omia tunteitaan ja intuitiotaan,

joiden nähdään takaavan vanhempien ja lasten hyvät suhteet, onnen ja ilon:

En vastusta äitiyteen ja synnytykseen valmentavia kirjoja enkä ole missään tapauksessa vastasyntyneiden lääketieteellistä hoitoa vastaan. Yksinkertaisesti, mitä enemmän nuori äiti rakentaa vaistojensa, intuition ja rakkauden varaan sitä helpommin ja terveemmin muovautuu lapsen ensimmäinen ja maailman tärkein suhde. Sitä iloisempia ovat uuden ihmisen elämän ensimmäisen vuoden tapahtumat. (Mlodik 2009, 10.)

Luonnollista vanhemmuutta korostavissa teoksissa korostuu ajatus äidin, isän ja lapsen onnellisuudesta ja läheisyydestä vanhemmuuden lähtökohtana. Tämä voidaan saavuttaa jaetun synnytyskokeuksen, imetyksen, yhdessä nukkumisen ja kantorepun käytön kautta. Näiden käytäntöjen kerrotaan auttavan kehittämään vanhemman intuitiota ja olevan keskeisiä lapsen ja vanhemman välisen herkin tunnesiteen kehittymiselle sekä lapsen tulevaisuuden hyvinvoinnille.

Asiantuntijatietoon perustuva vanhemmuus

Toinen vanhemmuuden malli perustuu vanhemmuuden kehittymiseen mahdol-

lisimman laaja-alaisen erityisasiantunteuksen myötä. Nimitämme tätä suuntausta asiantuntijatietoon perustuvaksi vanhemmuudeksi. Tässä lapsen oikeaoppinen hoito perustuu institutionalisoituun tietoon lapsen kasvun ja kehityksen normatiivisista vaiheista sekä lapsen fysiologisen, kognitiivisen, emotionaalisen ja motorisen kehityksen standardeista. Niitä kuvataan määrällisesti esimerkiksi lapsen pituuden, painon, pään koon tai rinnan ympäryksen mittoina sekä lueteloina iän mukaisesta erityistaitojen ja toimien kehityksestä.

Asiantuntijatietoon sisältyy myös lapsen hygieniaan, kurinpitoon ja ravitsemukseen liittyviä ohjeita kuten päivittäiset rutiinit, ruokailustandardit ja -aikataulut. Kirjoista löytyy hyvinkin tarkkoja ohjeita, esimerkiksi vauvoille suositellut ruokamäärät grammoissa tai millilitroissa, kaloritarve iän ja sukupuolen mukaan, ruokinta-aikataulut ja reseptejä lasten aterioiksi. Esimerkiksi lastenlääkärien Tsaregorodtsovan ja Bolotovskin kirja alkaa listalla vauvan hoitotarvikkeista ja vaatteista:

Vastasyntyneen vauvan hoitoon tarvitaan: vanupuikkoja, harsopyyhkeitä, vauvan kosteusemulsiota ja talkkia, vauvaöljyä, kaksi pipettiä (silmiiä ja nenää varten), ilmavaivaputki, peräruiskepumppu, kuminen kuuma-

vesipullo, lämpömittari, tutti (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 15).

Tekijöiden mukaan vanhempien täytyy myös valmistautua huolellisesti lapsen kotiin tulemiseen: asuntoa on korjattava sekä paikat vauvanhoidolle, kylvetykselle ja tavaroiden säilyttämiselle ja lapsen liikkumiselle on valmisteltava (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 15). Asiantuntijavanhemmuus perustuu ajatukselle, jonka mukaan lapselle täytyy luoda tietynlaiset puitteet, jotka ovat samat jokaiselle lapselle riippumatta lapsen sukupuolesta, vanhempien koulutuksesta, taloudellisesta asemasta tai perheen muista elinolosuhteista. Vanhempien tulisi ymmärtää tämä asiantuntijatietoon pohjaava erityinen ”lasten maailma” normina, ja tämän normin tulisi ohjata heidän toimintaansa. Lapsi nähdään ”monimutkaisena mekanismina”, jonka hoito edellyttää asianmukaista toimintaa. Kirjat on siis rakennettu käyttöoppaiksi, joiden tarkoituksena on kouluttaa vanhemmat ”käyttämään” tätä ”mekanismeja” ohjeiden mukaisesti.

Vanhempien pätevyyttä arvioidaan heidän omaksumansa lääketieteellisen kielen ja tutkimustietoon perustuvan hoitotaidon kautta. Lääkärit esittelevät tärkeimpinä auktoriteetteina vanhemmuuden käytäntöjen ja taitojen kehityksessä. Lääkärit tarjoavat tietoa, joka

vanhempien täytyy oppia, ja ”ammattilaisten neuvosto” nähdään kirjoissa tehokkaana keinona estää lapsen kehityksen ongelmia tai sairauksia. Lisäksi kirjat toimivat avustajina vanhempien ja lastenlääkärien vuorovaikutuksessa:

Nuorten potilaiden hoidossa ei voi saavuttaa menestystä ellei löydy yhteisymmärrystä vanhempien kanssa. On hyvin tärkeää tehdä äideistä, isistä, isoisista ja isoäideistä liittolaisia, ja tämä on mahdollista vain silloin, kun he eivät vain yksinkertaisesti noudata asiantuntijoiden ohjeita ja suosituksia, vaan myös ymmärtävät mistä puhutaan, mikä lapsen sairauden aiheuttaa, mitkä ovat sairauden ensimmäisiä merkkejä ja kuinka lasta voi auttaa ennen lääkärin saapumista. (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 11.)

Asiantuntijatietoon perustuvan vanhemmuuden mallin teokset käyttävät virallista kieltä. Ne eivät kirjoita poleemisesti eivätkä yritä esittää erilaisia näkökulmia. Ne esittävät lapsen kehityksen ja fysiologian sukupuolittuneena ”objektivisena” totuutena.

Tässä iässä lapselle kehittyvä selkeä suhde ulkomaailmaan. Hän iloitsee sukulaisista ja ystävistä, pyytää

heitä leikkiin ja kieltäytyy kontaktista tuntemattomien kanssa. Hän kasaa kuutioita, poistaa pyramidista renkaan jne. Yhdentoista kuukauden ikäisenä lapsenne seisoo jo hyvin ilman tukea ja joskus ottaa ensimmäisiä askeliaan ilman tukea. Leikeissä ilmenee jo juoni: tytöt tuudittavat ja ruokkivat nukkea, pojat ajavat autoa jne. Lapsi alkaa ymmärtää puhetta ja käyttää ensimmäisiä sanojaan: ”anna”, ”ostaa”, ”kis-kis”. Lapsi ymmärtää kiellon. (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 51.)

Tämän lajin kirjojen keskeinen teema on vanhempien pätevyys, jota mitataan ammattitaidon ja käytännön taitojen määrällä. Vanhemmat esitetään alun perin epäpätevinä lapsen hoidossa, mutta omaksuttuaan tarvittavan määrän lääketieteellistä tietoa he voivat tulla päteviksi. Tekijät kannustavat ”lukijanoviiseja” selviytymään epäroinnista ja peloista: ”älkää pelätkö”, ”älkää hermostuko”, ”älkää antako periksi”, ”taistelkaa”, ”tärkeintä on että ette panikoi” (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 99). Vanhempien ei kuitenkaan tulisi poiketa asiantuntijoiden ohjeista ruokavalion ja päivittäisen rutiinien suhteen: ”Tavallisesti suositellaan ruokintaa kuusi kertaa päivässä, 3,5 tunnin välein” (Bolotovskii & Tsaregorodtsov 2006, 36). Riittävän ja tarkan

asiantuntijatiedon soveltamisen takamiseksi vanhempia kehoitetaan jatkuvasti seuraamaan lapsen fyysistä kuntoa, punnitsemaan ja mittaamaan lapsi säännöllisesti sekä tarkkailemaan muita lapsen psyko-fyysisen kehityksen mittareita.

Käytännön järjen diskurssi

Vanhemmuden kolmas malli, jota kutsumme käytännön järjen malliksi, rakentuu sekä asiantuntijatietoon että vanhempien henkilökohtaiseen kokemukseen. Asiantuntijatieto perustuu normatiivisiin näkemyksiin lapsen kehitysvaiheista, mutta vanhempien käytännön tiedon nähdään antavan heille mahdollisuuden valita omalle lapselleen parhaiten sopivan hoito- ja kasvatustrategian. Vanhemmuudessa pätevytyminen ilmenee tässä mallissa kykyä yhdistää lapsen erikoistarpeet ja vanhempien kohtaamat ongelmat asiantuntijatietoon ja soveltaa tätä lapsen hoidossa. Asiantuntijatieto esitetään monimutkaisena ja ylenmääräisenä. Läpi kuultaa ajatus, että vanhemmillä on vaikeuksia soveltaa sitä lasten päivittäisessä hoidossa. Pätevien vanhempien tulee tuntea asiantuntijadiskurssi ja käyttää sitä lähtökohtana, mutta heidän tulee myös pystyä soveltamaan tietoa elämäntilanteeseensa ja oman lapsensa erityistarpeisiin.

Käytännön järjettä painottavissa teoksissa siis korostetaan, ettei asiantuntijatietoa voi soveltaa suoraviivaisesti ja että tieto voi olla riittämätöntä yksittäisen lapsen tapauksessa. Vanhemmat kuvataan pätevinä toimijoina, jotka tietävät oman lapsensa tilanteen ja tarpeet ja voivat valita itselleen sopivat ohjeet asiantuntijatiedosta. Tämä malli ei vaatii vanhemmilta asiantuntijatiedon hallinnan lisäksi taitoa tiedon kriittiseen pohdintaan ja soveltamiseen:

Kirjoittajan tavoitteena ei ole säädellä tiukasti äidin ja isän toimintaa. Lukijat eivät löydä tästä kirjasta ohjeita kuten ”tietyn ikäisenä pitää alkaa antaa jotain ja viiden kuukauden ikäisenä... [...] Tavoitteemme on yksinkertaistaa [vanhemmuuden] tehtävää, jotta vanhemmat itse voivat tehdä oikeita päätöksiä, jotka perustuvat loogisuuteen ja maalaisjärkeen. (Komarovski 2012, 109.)

Komarovski pitää tehtävänään opastaa vanhempia antamalla heille tarvittavat tiedot, jotta he voivat keskustella asiantuntijoiden kanssa yhteisellä kielellä ja ymmärtää riittävän hyvin heidän ohjeensa. Hänen kirjansa sisältävät tietoa lapsen kehityksen lääketieteellisistä normeista, laboratoriotestien indikaattoreista sekä ohjeista kuinka lukea testi-

tuloksia ja lääkemääräyksiä. Kirjat ovat tyyppiltään kuin lääketieteellisiä ensyklopedioita, mutta kirjoitettu suuren yleisön kielellä. Vanhemman pätevyys on erityisesti ”lapsensa rakastamisessa”. Tämä on kuitenkin jätetty ulos monista kirjan keskusteluista ja näyttäytyy toissijaisena ajatukselle, jonka mukaan hoito rakentuu ensisijaisesti kommunikaatiolle asiantuntijoiden kanssa:

Kaikki lukemanne tulee nähdä jonakin, joka antaa ajattelemisen aiheita. Yksikään sielu koko maailmassa ei voi ymmärtää ja rakastaa lastasi kuten Te. Toinen asia onkin sitten se, että ymmärrys, rakkaus, ajattelu, ihmettely ja kaikki muu eivät aina takaa menestystä. (Komarovski 2012, 12.)

Käytännön järjen kategoriaan kuuluvat kirjat kertovat vanhemmille lapsen kehityksen normatiivisista mittareista, joita lapsuuden asiantuntijat käyttävät lapsen kehityksen arviointiin: sopiva paino, lapsen kasvu elinkausittain, eri ikäkausien kriisit ja niiden oireet ja läpikäyminen. Kirjoissa jätetään kuitenkin tilaa myös vaihtelulle. Vaihtelun tulee kuitenkin pysyä normaalin rajoissa, ja se määräytyy yksittäisen lapsen yksilöllisten ominaisuuksien mukaan. Näin vanhemmille jää enemmän vapautta tulkita indi-

kaattoreita ja ottaa huomioon oma kokemuksensa lapsen kasvatuksesta:

Ei ole kenellekään salaisuus, että kaikki lapset kehittyvät eri tavalla. Lapsilla on luontaisia eroja temperamentissa, taidoissa ja kyvyissä. Jo kaikista nuorimmilla lapsilla on omanlaisensa luonne, joka on otettava huomioon. On kuitenkin olemassa joitakin yleisiä malleja. (Murašova 2014, 5.)

Esimerkiksi yllä siteerattu lastenpsykologi Jekaterina Murašova uskoo, että ”tarkkaavaisten vanhempien pitää tietää, miten lapsen puhe normaalisti kehittyy ennen koulun alkua.” Hänen teoksensa sisältää lapsen puheen kehityksen standardit eri ikäkausina ja listaa mahdollisia merkkejä puheen viivästyneestä kehityksestä sekä luokittelee puheen kehityksen ongelmia ja tähän liittyviä oireita. Kirjassa rohkaistaan vanhempia ottamaan välittömästi yhteyttä asiantuntijaan, jos he havaitsevat viiveitä puheen kehityksessä. Vanhempien ammatitaitoa on kyky havaita ongelma ajoissa, tulkita oireet, löytää oikea asiantuntija ja seurata tarkasti heidän antamaansa hoitosuunnitelmaa.

Teosten retorinen tyyli ilmentää velvollisuutta: ”teidän täytyy”, ”teidän ei pitäisi”, ”älkää unohtako”, ”on muistettava”

ja niin edelleen, mutta mukaan kirjoitetaan myös luottamuksellista ja mentoroivaa sävyä, kun kirjoittajat esitetään kokeneempina neuvonantajina. Kirjoittajat keskustelevat lukijoidensa kanssa ja ottavat huomioon heidän tunteensa, huolensa ja ongelmansa, jotka esitetään yleisiksi muidenkin nuorten vanhempien keskuudessa. Ongelmat esitetään ”normaaleina” ja tavanomaisina, niiden ehkä pelottava terä leikataan. Ajoittain kirjoittajat esittelevät ”helppoja reseptejä”, joita lukijat voivat käyttää ongelmatilanteiden ratkaisussa:

Yrittäkää olla suhtautumatta lapsen oikkuihin heidän yrityksensäan kiusata teitä. Kuvitelkaa hänet vieraalta planeetalta tullee vieraaksi, joka puhuu huonosti maan kieltä ja yrittää välittää jotain tietoisuuteesi. Muistakaa, että lapsen asemaa hankaloittaa se, että verrattuna ulkoplaneetallaiseen hänellä ei ole omaa äidinkieltä, jota hän puhuisi helposti. (Murašova 2014, 27.)

Moderni venäläinen vanhemmuus

Edellä lyhyesti esittelemämme vanhemmille suunnattujen kasvatusoppaiden diskursiivinen kenttä on kirjava yhdistelmä psykologisia, pedagogisia ja lääketieteellisiä tietomuotoja. Yhtäältä mo-

derni venäläinen vanhemmuus määrittyy kompetenssiin perustuvana tietotaitona, jota säätelevät useimmiten lääketieteelliseen ja kehityspsykologiseen tietoon paikantuvat normatiiviset ideat lapsen kehityksestä ja hoidosta. Toisaalta vanhemmuutta leimaavat myös yksilöllisyyden, valinnanvapauden ja vastuullisuuden ideaalit.

Kaikille opaskirjoille yhteinen piirre on se, että vanhemmuus esitetään monimutkaisena toimintana ja kompetenssinä, joka edellyttää itsensä kehittämistä asiantuntijatiedon avulla. Jopa luonnollisen vanhemmuuden diskurssi, joka vetoaa lapsen ja vanhemman suhteen myötäsyttyisyyteen, nostaa esille tarpeen erityisosaamiselle ja asiantuntijatiedolle, jonka avulla voidaan taata ”luonnollisen” suhteen kehittyminen äidin ja lapsen välille. Keskiluokkainen äiti näytetään kaikissa teoksissa keskeisimpänä toimijana, jolle asiantuntijatieto on suunnattu ja jonka apuna isä ja isovanhemmat toimivat.

Nyky-Venäjällä isovanhempien rooli lasten hoidossa on yhä merkittävä. Kirjoittajat ottavat tämän huomioon, mutta isovanhempien esitetään usein myös edustavan vanhentunutta lastenkasvatustietoa, joka ajoittain sotkee lapsen oikeaoppista kasvatusta. Babuškan sijaan ”lapsuuden asiantuntijat” näyttävät äitien luotettavimpina liittolaisina.

Jatkossa olisi kiinnostavaa pureutua tarkemmin siihen, miten vanhemmat lukevat näitä oppaita ja tulkitsevat niissä annettuja ohjeita.

KIRJALLISUUS

Bolotovskij, G. & Tsaregorodtsov, A. (2006) *Tri glavnyh goda. Kniga dlja roditelei*. Pietari: Omega.

Fond podderžki detei, nahodjaštšisja v složnoi žiznennoi situatsii (2009) *Semja i roditelstvo v sovremennoi Rossii*. Moskova.

Iarskaia-Smirnova, Elena & Romanov, Pavel (2012) Doing Class in Social Welfare Discourses: 'Unfortunate Families' in Russia. Teoksessa Suvi Salmenniemi (toim.) *Rethinking Class in Russia*. Farnham: Ashgate, 85–106.

Isola, Anna-Maria (2013) *Sukupuoli ja syntyyvyyden retoriikka Venäjällä ja Suomessa 1995–2010*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Akateeminen väitöskirja. URL <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38510/sukupuol.pdf;sequence=1>

Kelly, Catriona (2009) *Children's World: Growing Up in Russia, 1890–1991*. Yale: Yale University Press.

Komarovski, E. (2012) *Zdorovie rebjonka I zd-ravnyi smysl ego rodstvennikov*. Harkova: Izdatelstvo KLINKOM.

Maiofis, Marija & Kukulin, Ilja (2010) Novoje roditelstvo i ego političeskie aspekty. *Pro & Contra* 14:1–2, 6–19.

Matza, Tomas (2009) Moscow's Echo: Technologies of the Self, Publics, and Politics on the Russian Talk Show. *Cultural Anthropology* 24:3, 489–522.

Mlodik, I. (2009) *Kniga dlja neidealnyh roditelei, ili žizn na svobodnuju temu roditelskaja biblioteka*. Moskova: Genezis.

Murašova, F. (2014) *Vaš neponjatnyi rebjonok. Psihologičeskie propisi dlja roditelei*. Moskova: Samokat.

Nikitin, B & Nikitina, E. (2015) *My, naši deti i vnuki*. Moskova: Samokat.

Špakovskaja, Larisa (2012) Politika institutsializatsii i praktiki privatizatsii semeinoi žizni: partnjorstvo i brak v Rossii. *Žurnal issledovanii sotsialnoi politiki* 10:3, 309–322.

Laura Kempainen on sosiologian tutkija-tohtori Turun yliopistossa.

Suvi Salmenniemi on sosiologian apulaisprofessori Turun yliopistossa.

Larisa Špakovskaja on sosiologian apulaisprofessori National Research University Higher School of Economicsissa Pietarissa.

Žanna Tšernova on sosiologian professori National Research University Higher School of Economicsissa Pietarissa.

KULTTUURINTUTKIMUKSEN SEURA ry

SÄLLSKAPET FÖR KULTURSTUDIERN
FINLAND rf

SOCIETY FOR CULTURAL STUDIES IN
FINLAND

PUHEENJOHTAJA / CHAIR
FT Toni Lahtinen, yliopisto-opettaja,
kirjallisuustiede, Tampereen yliopisto
✉ toni.lahtinen@uta.fi

SIHTEERI / SECRETARY

Minna Nerg
☎ 050 599 8842
✉ Nykykulttuurin tutkimuskeskus
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
✉ Research Centre for
Contemporary Culture
PB 35
FI-40014 University of
Jyväskylä, Finland
✉ minna.m.nerg@jyu.fi
<http://kultut.fi>

POSTITUSLISTA / MAILING LIST

✉ kultut@lists.jyu.fi

Kulttuurintutkimuksen seuran tavoitteena on toimia korkeakouluissa ja muissa tutkimuslaitoksissa kulttuurintutkimusta harjoittavien tutkijoiden yhdysseitynä ja jatkokoulutusta tarjoavana yhteisönä. Tavoitetaan seura toteuttaa järjestämällä tieteellisiä kokouksia ja seminaareja kulttuurintutkimuksen eri alueilta sekä julkaisemalla *Kulttuurintutkimus*-lehteä.

The objective of the Society is to serve as a connecting link between cultural researchers active in institutions of higher education and in other institutions, and to function as a community offering post-graduate education. The Society pursues these goals by arranging scholarly meetings and seminars around topics from various fields of cultural studies, and by publishing the journal *Kulttuurintutkimus*.